

Kulturhistorisk karakterisering och bedömning

Bosebo kyrkogård

*Bosebo socken i Gislaveds kommun
Jönköpings län, Växjö stift*

Rapport, foto och ritningar: Robin Gullbrandsson
Grafisk design: Anna Stålhammar
Tryckning och distribution: Lena Sletteberg

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd: Ur allmänt kartmaterial från Lantmäteriet. Medgivande 94.0133

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2007

Innehåll

Inledning	5
Bakgrund	5
Syfte	5
Inventeringens uppläggning	5
Allmän kyrkogårdshistorik	7
Sammanfattande beskrivning	9
Bosebo kyrkogård.	10
Kyrka och kyrkomiljö	10
Kyrkogårdens historik	11
Händelsehistorik	12
Beskrivning av kyrkogården idag	13
Allmän karaktär	13
Omgärdning	13
Ingångar	14
Vegetation	14
Gångsystem.	14
Gravvårdstyper	14
Beskrivning av enskilda kvarter.	15
Gamla kyrkogården	15
Allmän karaktär	15
Gravvårdstyper	15
Kulturhistorisk bedömning och karaktär	16
Nya kyrkogården	17
Allmän karaktär	17
Gravvårdstyper	17
Kulturhistorisk bedömning och karaktär	17
Kulturhistorisk karakterisering av kyrkogården som helhet. . .	18
Att tänka på i förvaltning av kyrkogården	19
Referenser.	20
Arkiv	20
Tryckta källor	20
Tekniska och administrativa uppgifter	20

Inledning

Bakgrund

På uppdrag av Växjö stift genomför Jönköpings läns museum en kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar inom stiftets del av Jönköpings län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2006 och det beräknas avslutas under år 2008. Inventeringen berör samtliga till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdar och begravningsplatser, även sådana som har tagits ur bruk. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

Den stiftsövergripande inventeringen syftar till att lyfta fram kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden, att få en överblick av stiftets kyrkogårdar samt att sammanställa den enskilda kyrkogårdens historia. Inventeringen är avsedd att utgöra ett underlag i församlingens förvaltningsarbete och i de vård- och underhållsplaner som församlingarna arbetar med att ta fram. Inventeringarna ska vidare kunna användas i handläggningen av kyrkoantikvariska ärenden och för att bedöma var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning

Rapporten omfattar en historik över kyrkogården, beskrivning av de olika kvarteren, fotografier och en kulturhistorisk karakterisering och bedömning. Arbetet har varit uppdelat i en fältedel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv, Antikvarisk-topografiska arkivet i Stockholm (genom kopior hos länsstyrelsen) samt Jönköpings läns museums arkiv. I möjligaste mån har också samfälligheternas eller församlingarnas egna arkiv använts. Utöver arkiv har uppgifter hämtats från befintlig litteratur däribland hembygds litteratur. Äldre fotografier har också använts för att kunna tolka händelser i kyrkogårdens historia. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens historia. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast ett litet antal bilder använts i rapporten. Växjö stift, respektive församling, samt läns museet har rätt att fritt bruka fotografierna. För varje kyrkogård görs en kortfattad beskrivning av kyrkomiljön och en mer omfattande beskrivning av kyrkogården och samtliga kvarter. Vidare görs kulturhistoriska bedömningar över varje kvarter och en sammanfattande över hela kyrkogården där de kulturhistoriska värdena lyfts fram.

Den kulturhistoriska bedömningen görs i samarbete med representant från Länsstyrelsen i Jönköpings län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till varje kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Den kulturhistoriska bedömningen nämner i de flesta fall inte enskilda gravstenar utan beskriver värden och karaktärsdrag i stort. Inför varje planerad förändring eller större underhållsåtgärd som påverkar det kulturhistoriska värdet skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen. Varje ärende behandlas där från fall till fall. Utifrån den kulturhistoriska värderingen och karakteriseringen tas beslut om vilka åtgärder som är berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Robin Gullbrandsson vid Jönköpings läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Växjö stift, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Jönköpings läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Allmän kyrkogårdshistorik

I stort sett alla våra landsortskyrkogårdar är jämnåriga med den första kyrkan på platsen, i de flesta fall medeltida. Efter flera hundra år av obruten kontinuitet är de också ännu i bruk. Från medeltidens kyrkogårdar finns dock väldigt litet bevarat. De viktigaste förändringarna som kristendomen införde gällande våra begravnings seder är att platsen för begravingarna skulle vara vigd och inhägnad. Den medeltida inhägnaden kunde bestå av en stenmur men vanligare var att den var uppförd av timmer, bogårdsbalken, ibland manshög. Till den typiska bilden av en medeltida inhägnad kyrkogård hör även stigluckan som både hade en symbolisk som praktisk funktion som port till den vigda jorden.

Den medeltida kyrkogården saknade ett tydligt system med gångar och kvarter. Man fortsatte dock den förkristna sedvänjan att gravsätta folk efter deras gårds- eller bytillhörighet, antingen i smala tegar eller i kvartersliknande grupper. Till ovanligheterna hörde att man satte en vård över graven, som istället endast markerades av en jordhög. Om en vård sattes upp var den av trä, undantagsvis av sten eller smide. Det var också vanligt att man använde sig av kyrkogården på ett nyttobetonat sätt, nämligen som betesmark. Det ingick troligen i många klockares löneförmåner att ha sina djur betandes på kyrkogården.

Den medeltida kyrkogårdens utformning levde kvar väldigt länge, och påminde mest om en äng med små gravkullar och enstaka spridda vårdar. I stort sett börjar förnyelsen under tidigt 1800-tal, men ännu vid sekelskiftet 1900 har många landsortskyrkogårdar kvar den typiskt medeltida ängskaraktären. Förnyelsen börjar i städerna, genom att gravsättningar på stadskyrkogårdarna förbjuds av hygieniska skäl. Enligt en kunglig förordning från 1815 måste begravingar innanför stadskärnan upphöra och begravningsplatser – utan andra kyrkobyggnader än t ex gravkapell – anläggas utanför stadsbebyggt område. Vidare skulle staten genom Överintendentsämbetet ansvara för att de blev prydligt och hälsosamt anlagda. Runt om i landet anläggs begravningsplatser precis utanför stadskärnorna under de första decennierna av 1800-talet. De anläggs med symmetriska gångsystem och kvartersindelningar, trädplanteringar för att förbättra luftkvaliteten och stenmurar med smidesgrindar. I de arkitektoniskt anlagda begravningsplatserna exponerades vissa gravar tydligare än andra. Att begravas utifrån vilken gård eller by man hörde till ersattes nu av så kallade köpegravar och allmänna gravar. Detta var en social indelning där de som ville och hade förmåga att köpa sin gravplats både fick en större sådan för hela sin familj och en bättre placering utmed gångar eller nära entréerna.

Köpegravarna anlades med grusbäddar och stenramar och senare även häckomgårdningar. Andra begravdes kostnadsfritt utmed den allmänna linjen där man gravsattes i en kronologisk ordning, tätt intill den som hade begravts före och oberoende om ens man eller hustru eller övrig familj låg på annan plats. Gravvårdarna var oftast mycket små och oansenliga.

Trädkransen introduceras först på städernas begravningsplatser men når under 1800-talets slut även allt fler landsortskyrkogårdar. Då introduceras också de typiska sorgeträden med hängande växtsätt. I början av 1900-talet planläggs även kyrkogårdarna på landsorten i kvarter med symmetriskt lagda gångar, grusbäddar på gravarna och välklippta häckar eller stenramar runt om. Indelningen av kyrkogården mellan köpegravsområde och allmänt område speglar ett socialt uppdelat samhälle. Företeelsen levde kvar till in på mitten av 1900-talet (upphörde officiellt 1964) och ersattes då av kvarter med gravar i långa rader längs med rygghäckar. Samtidigt började man av rationella skäl ta bort stenramar, häckomgårdningar och grusbäddar för att ersätta det med gräsmattor. Den sociala utjämnningen av ståndssamhället avspeglas på kyrkogårdarna genom allt mer enhetliga gravvårdar utan titlar, oftast utförda i det liggande formatet 60x80 cm.

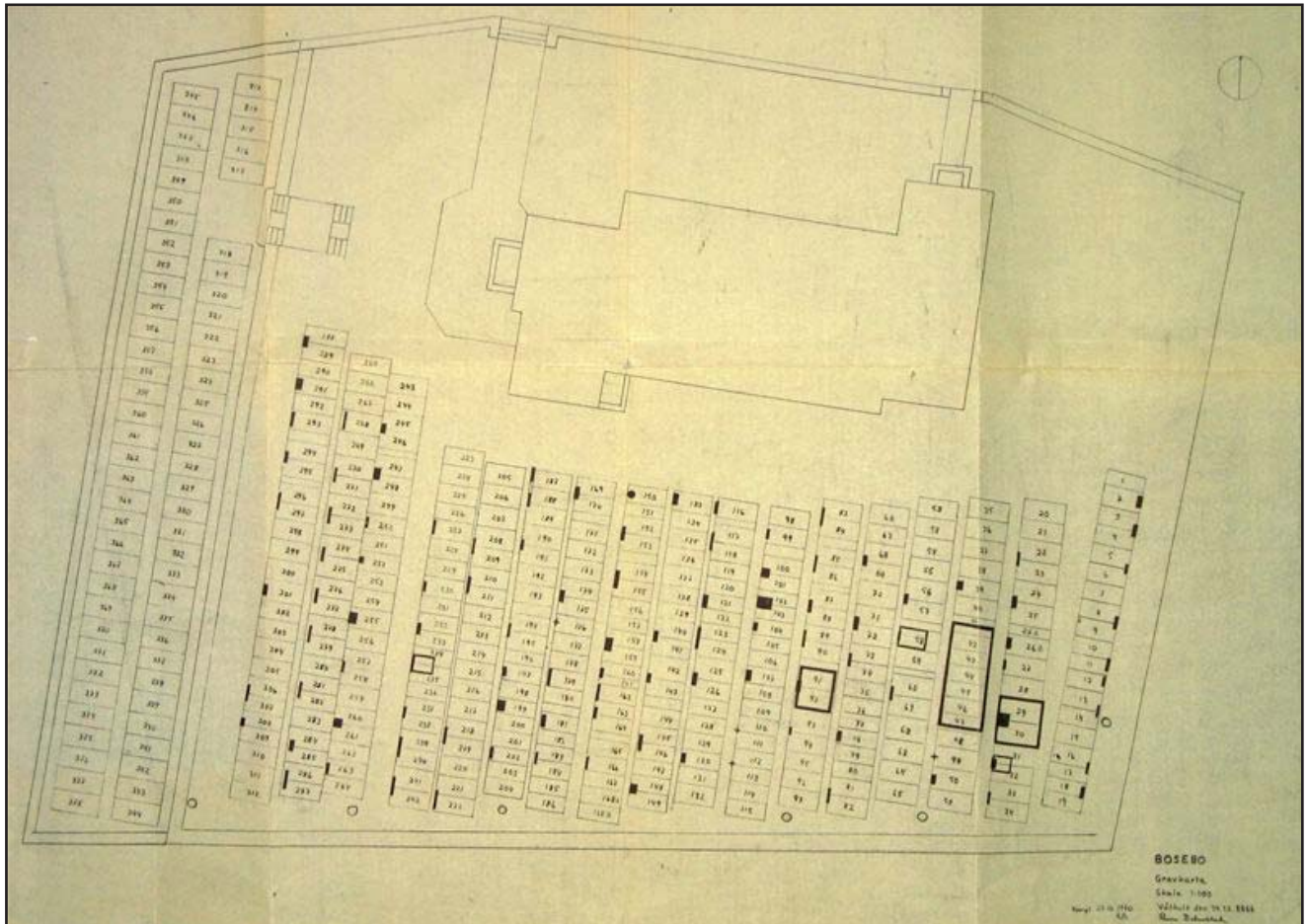
Från och med 1980-talet blir gravvårdarna återigen mer individualiserade. Idag ser vi en mångfald olika former på gravstenar från liggande naturstenar till mer fantasifullt utformade vårdar. Den ökade individualiseringen under 1900-talets slut speglas också genom de många olika begravningsformer som idag erbjuds. Förutom kistbegravning och urngravar med personliga vårdar, erbjuds också minneslundar för askor som grävs ner anonymt utan plats för namn men med gemensam plats för blommor, askgravlundar med en ofta konstnärligt utformad gemensam plats för namn och smyckning, kistminneslundar där kistor begravs anonymt och utan plats för namn, samt kistgravlundar där kistor begravs anonymt men där det finns en gemensam plats för namn och utsmyckning. Till detta kommer också de muslimska områdena, som ännu främst förekommer på stadskyrkogårdarna.

På 1920-talet började en ny typ av begravningsplats att anläggas, nämligen skogskyrkogården. En av de tidigaste i landet var skogskyrkogården i Skillingaryd från 1922. Dessa präglas av friväxande och naturligt förekommande träd, såsom gran, tall och björk. Endast sällan eller i begränsad omfattning används planterade och kultiverade träd.

Sammanfattande beskrivning

Bosebo kyrkogård har medeltida ursprung medan nuvarande kyrka uppfördes så sent som 1961, dock i traditionell stil. Kyrkogårdens utsträckning och karaktär är till stor del från 1968 med ny del i väster och ny mur mot kyrkvallen i norr. Kallmurade gamla stödmurar omger kyrkogården i övrigt. Av en äldre trädkrans kvarstår enstaka lönnar. Gravarna ligger nästan uteslutande söder om kyrkan och har ett rikt bestånd av äldre vårdtyper.

Gravkarta över Bosebo kyrkogård från 1968, upprättad av Rune Bolmblad. Nya kyrkogården utgör remsan i väster. Bosebo församlings arkiv.

Bosebo kyrka och kyrkogård samt f.d. skolan, nu församlingshem.

Bosebo kyrkogård

Kyrka och kyrkomiljö

Bosebo socken är en av länets minsta och ligger vid gränsen mot Västergötland. Det är en skog- och mossrik bygd med många små sjöar och mellan dessa stråk med rullstensåsar och bergsryggar. Fornlämningsbilderna är mager och domineras av järnålder. Ortsnamnet förekommer i skrift första gången 1477 och syftar då på en gård, sedermera säteriet Bolbynäs. Ur kyrkligt hänseende var församlingen fram till 1921 annex till Burseryd. Nämnda år uppgick man i Båraryds nybildade pastorat. Kyrkbyn ligger på de uppodlade sluttningarna väster om Majsjön där den gamla häradsvägen mellan Burseryd och Våthult löper. Kyrka, kyrkogård och f.d. skola ligger på en höjd. Åt söder sluttar terrängen ned mot sjön med sankta hagmarker, en allé av lönn och björk leder ned till gården Lilla Bosebo i öster. I en skogsbacke väster om kyrkokullen finns en gammal offerkälla, kallad Sissle källa. Legenden kring denna är kopplad till kyrkans uppkomst. Norr om kyrkogården är en grusplan med en kastanj i väster och den f.d. skolan i norr, numera församlingshem. Den välbevarade byggnaden från 1881 bär rödfärgad locklistpanel och sadeltak med lertegel.

Nuvarande kyrka från 1961 har ett traditionellt formspråk.

Kyrkan är uppförd 1961 efter ritningar av arkitekt Rudolf Hall, Göteborg. Kyrkan har en traditionell utformning i samma stil som den samtida kyrkan i Smålandsstenar av samme arkitekt. Långhuset har i öster ett smalare, rakslutet kor med sakristia vid sin norra sida. I väster reser sig ett torn med kopparplåtsklädd spira. De vitkalkade tegelfasaderna genombryts av stora rundbågsfönster. Det branta sadeltaket är täckt med munktegel. Den nuvarande kyrkan har haft

åtminstone tre föregångare. 1652 uppfördes en tornlös timmerkyrka som efterträdde en sannolikt medeltida träkyrka. Denna 1600-talskyrka flyttades 1894 till Kulturen i Lund när en ny och större träkyrka byggdes i tidens schweizerstil. Sekelskifteskyrkan kom dock att uppvisa allvarliga tekniska brister och blev sedermera även för stor, varför nybygge önskades istället för restaurering. Stora delar av nystilsinredningen är dock bevarad på vinden till den gamla skolan och besitter i sin autenticitet ett högt kulturhistoriskt värde.

Bosebo gamla kyrka innan flytten till Kulturen i Lund 1894. ATA.

Kyrkogårdens historik

Kyrkogården har medeltida ursprung. Sannolikt under 1700-talet inhägnades den med en stenmur och fick en stiglucka. Enligt 1829 års inventering fanns inga ”grafvårdar” eller ”likstenar af anteckningsvärd beskaffenhet”. Enligt uppgifter från 1840- och 50-talen bortarrenderades gräset på kyrkogården. 1853 revs stigluckan och ersattes av trästolpar. 1863 omlades kyrkogårdsmuren. På en teckning av Erik Ihrfors från 1887 får vi en god bild av hur kyrkogården då tedde sig. I en tuvig gräsmatta söder om kyrkan syns gravkullar samt några smideskors och enkla stenar. I samband med bygget av ny kyrka 1894 utökades kyrkogården med 5,5 meter åt öster respektive väster genom markköp från Lilla Bosebo. Kyrkogårdsmurarna förlängdes. 1896 planerades kyrkogården och besåddes med gräs. Grusgång anlades kring kyrkan med anslutande gångar från de båda ingångarna i norr. Norra sidan hade försetts med ett järnstaket och två smidesgrindar. Gravplatserna belades som regel med grus och omgärdades med ligusterhäckar. Enskilda gravplatser uppläts utan kostnad medan avgift togs ut för familjegravar. Detta kan förklara kyrkogårdens låga andel familjegravar. Ännu 1949 var gravarna i hög utsträckning samlade efter bysamfällighet. Vid denna tid hade man infört regler om en maxhöjd på en meter för gravvårdar. 1968 utvidgades kyrkogården åt väster i enlighet med

Kyrka och kyrkogård avtecknade 1887 av Erik Ihrfors. Gravarna har uppkastade högar eller små resta stenar och smideskors. ATA.

1894 års träkyrka. Flera av gravarna har grusad yta och inhägnas av häck. ATA.

ett program upprättat av ingenjörbyrån Viak tillsammans med komministern Rune Bolmblad. Härvid ersattes järnstaketet i norr av en ny stenmur. Entreprenör vid arbetena var Tryggve Oskarsson, Vaggeryd. Under efterkrigstiden har i princip alla äldre gravar mist sina grusbäddar och inramningar. Av arbetsmiljöskäl har nyligen ett smidesräcke uppsatts längs stödmuren i sydöstra hörnet, det är oklart om tillstånd förelåg för detta.

Händelsehistorik

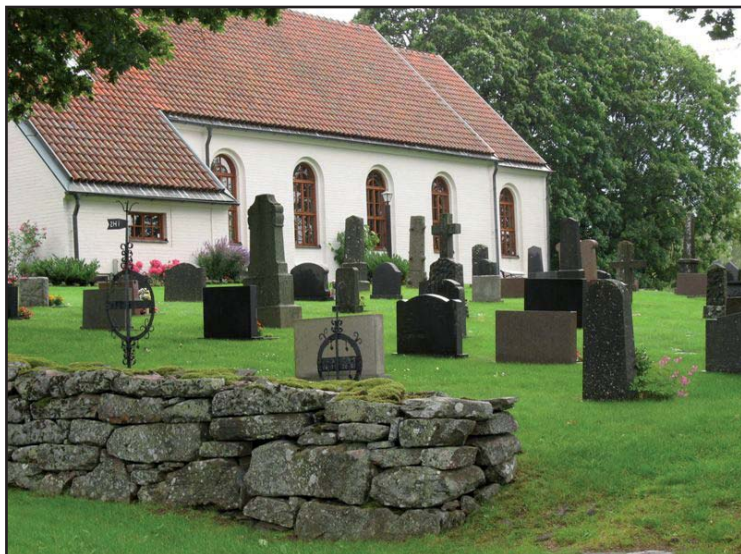
Medeltid
Kyrkogården anläggs.

1853
Stiglucka rivs. (Bosebo – vår hembygd)

1863
Omläggning av kyrkogårdsmur. (Bosebo – vår hembygd)

1894 – 96
Utökning av kyrkogården åt väster och öster i samband med nybyggnad av kyrka. Järnstaket med järngrindar uppsatts längs norra sidan. Grusgångar utläggs kring kyrkan och från ingångarna. (Bosebo – vår hembygd)

1968
Utvidgning åt väster på donerad mark. Mur ersätter staket i norr. Ingenjörbyrån Viak. Entreprenör Tryggve Oskarsson, Vaggeryd. (JLM; JLST)

Alla gravar på kyrkogårdens ursprungliga del ligger samlade söder om kyrkan.

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Bosebo kyrkogård har en rektangulär utsträckning med en smal och något lägre liggande utvidgning från 1968 längs västra kortsidan. Kyrkan ligger på kyrkogårdens norra hälft, varifrån terrängen slutar svagt åt söder och sydost. Gravarna ligger samlade i ett kvarter söder om kyrkan om man bortser från utvidgningen. I princip hela kyrkogården är gräsmatta.

Omgärdning

Kyrkogårdens utsträckning från 1894 omgärdas åt alla sidor utom den norra av kallmurar av markstenshällar, överväxt med mossa och sedum. Muren varierar i höjd från 0,5 till 1 meter och är i väster och öster till stor del stödmurar. På murkrönet i söder ligger flera fragment av handhuggna gravstenar av granitflis från 1700-talet och 1800-talets första hälft. På krönet i nordvästra hörnet ligger ett stort gråstensblock med inristat hjulkors, dess ursprungliga funktion är hölj i dunkel men den hittades vid en gravöppning på 1900-talets början. Stödmurspartiet i sydost kantas av ett sentida, svartmålat smidesstaket. Längs kyrkogårdens hela norra sida löper en fogad mur av små granitkvadrar, avtäckt med huggna granithällar. Denna mur är avtrappad i två steg ned till västra utvidgningen. Längs utvidgningens västra och södra sida är stödmurar av kilade granitblock.

Fogad kvaderstensmur från 1968 längs nordsidan.

Huvudingången.

Korsristad grästenshäll och finhuggen sandstensvård.

Ett rikt bestånd av olika vårdtyper präglar kyrkogården.

Ingångar

Kyrkogården har två ingångar båda från kyrkvallen i norr. Huvudingången ligger i linje med tornets västfasad och har en liten trappa av huggen granit. Mellan två tuktade granitstolpar hänger en smidd pargrind från 1968 med solformig komposition av spjälor. Samma utförande har det något mindre entrépartiet mitt för sakristiporten.

Vegetation

Kyrkogården omges delvis av rester av en äldre trädkrans som egentligen endast är sammanhängande i sydöstra hörnet. Det rör sig om stora och stämningsskapande gamla lönnar samt ett par yngre lindar. Vid ingångarna i norr växer två relativt unga hänglindor, s.k. sorgeträd. Tre lindor växer längs västra utvidgningens västsida. Invid kyrkans hörn är stora blomsterrabatter.

Gångsystem

Kyrkogården har endast två gångar och de är mellan ingångarna och torn- respektive sakristiporten. Dessa är sedan 1968 belagda med otuktade gråstenshällar. Framför tornportens trappa ligger en häll med årtal 1833 och framför sakristian en mindre sten med ett inristat grekiskt kors, eventuellt ett stycke av en medeltida gravsten.

Gravvårdstyper

Kyrkogården kan uppvisa gravkonst från 1600-talet fram till idag. De äldsta är handhuggna enkla vårdar av granitflis med inristade inskriptioner samt några smideskors. Från den första industriella gravkonstproduktionen stammar några gjutjärnsvårdar från 1800-talet. Med sekelskiftet 1900 kom högresta, maskintillverkade gravvårdar av granit i form av bl.a. obelisker och bautastenar, sin tids statusmarkörer efter döden. Under mellankrigstiden fick stenarna en annan form, låg och bred. Ofta bär de klassiserande drag med tempelgavel och kolonner. En stor del av gravarna från förra sekelskiftet och tiden fram till 1950 har haft grusbädd och stenram, av vilket endast en kvarstår. Under efterkrigstiden blev vårdarna enklare i sina former samt mer uniforma. Detta gravskick kan betraktas som ett uttryck för ståndssamhällets utjämning.

Beskrivning av enskilda kvarter

Gamla kyrkogården

Allmän karaktär

Kyrkogårdens ursprungliga del har endast ett gravkvarter och det upptar hela den södra sidan. Gravarna ligger i nord-sydliga rader i den svagt sluttande terrängen. Vårdarna är som regel vända mot öster. Endast ett fåtal gravar är familjegravar. I det sydvästra hörnet står några musealt uppställda gamla vårdar längs muren samt en i nordvästra hörnet.

Gravvårdstyper

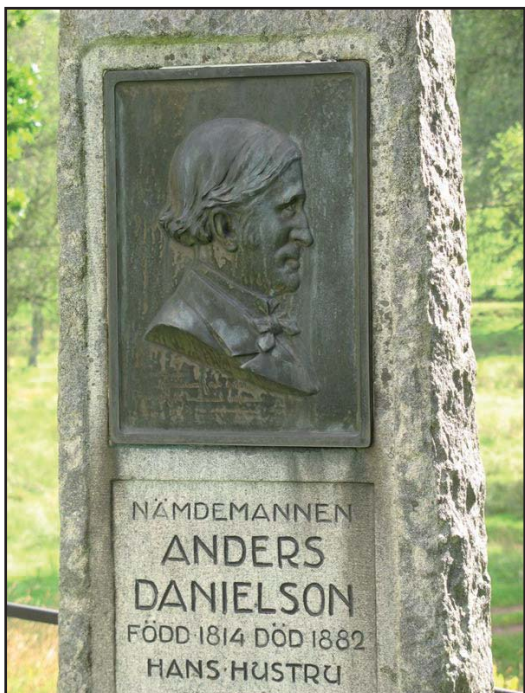
Gravvårdsbeståndet är mycket blandat med hänseende till såväl ålder som form. Äldsta vårdarna på ursprunglig plats är tre gjutjärnskors från 1864 – 91, varav åtminstone det äldsta – över prostinnan Bengtsson – är gjutet vid Häryds bruk. De övriga båda är resta efter kyrkovårdar. Många vårdar härrör från decennierna kring 1900 och är vanligen högresta, några så höga som två meter. De är alla tillverkade av granit. Vanliga former är bautasten och obelisk, men det förekommer även mindre vanliga som exempelvis en ekstam. Som regel har gravarna på vilka dessa står haft grusbädd med inhägning i form av stenram eller häck. Nu finns bara en grav kvar med bevarad grusbädd och stenram, från 1920 tillhörig en hemmansägare. Ett särskilt intresse tilldrar sig två identiska bautastener vid östra kyrkogårdsmuren. Den ena är rest 1919 över den riksbekante porträttskulptören Sven Andersson, ”Sven i Rosengård”, vilken var bördig från bygden. Denne har själv skulpterat den i brons gjutna porträttmedaljongen på stenen, vilken enligt inskriptionen var hans sista arbete. Stenen bredvid är rest över fadern, nämndemanen Anders Danielsson, ”Bosebos förste kommunalordförande ur

Två karaktäristiska gjutjärnskors, troligen från Häryd.

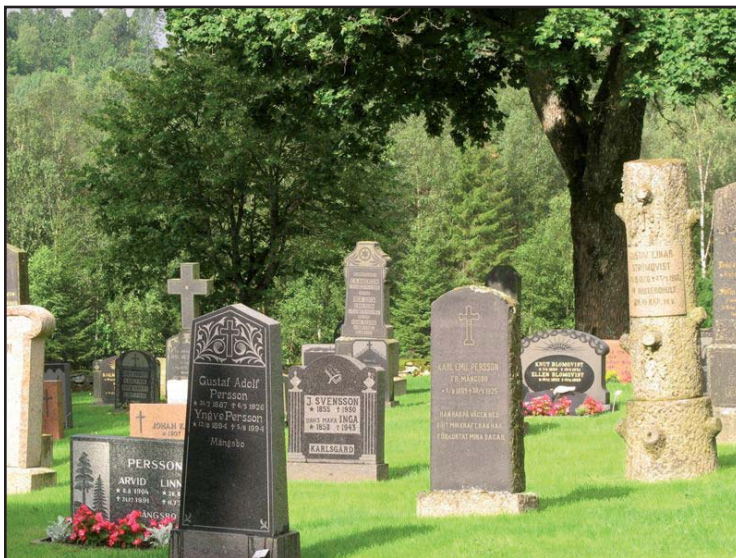
Kyrkogårdens enda bevarade grusbädd.

Skulptören "Sven i Rosengård" har gjort porträttreliefen på sin faders gravsten.

Museal uppställning av äldre vårdar, bl.a. två smideskors.

Högresta äldre vårdar ger kyrkogården ett historiskt djup och dynamiskt uttryck. Flera av dem besitter höga konst- och personhistoriska värden.

odalmännens led". Stenens bronsporträtt är gjort av sonen 1912 och gjutet hos O Meyer i Stockholm. Stenarna från omkring 1940 och framåt håller låg profil och har tidstypiskt rektangulär form. Under efterkrigstiden blir formspråket allt mer förenklat. Ljus granit är vanligaste materialet. Många vårdar från 1960- och 70-talen har siffror och bokstäver av koppar. Titel förekommer på många av de äldre vårdarna, vanligast är hemmansägare, lantbrukare och kyrkovärd. Vidare finns: lantmätare, tullvaktmästare, postbärare, vandrande skomakare, hemmadotter, nämndeman, säteriägare, folkskollärarinna, folkskollärare, skraddaremästare. På ett antal vårdar finns längre bibeltexter. De musealt uppställda vårdarna utgörs av tio grovt tillhuggna vårdar av granitflis från 1681 – 1818 med inristade initialer, en finhuggen sandstensvård från 1816, tre smideskors med flöjel och löv från 1804 – 53, ett gjutjärnskors från 1869 och sex polerade granitvårdar från 1881 – 1926.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Den gamla kyrkogårdens enda gravkvarter har ett sammansatt gravvårdsbestånd som spänner över ett och ett halvt sekel. Äldsta vårdarna på ursprunglig plats är tre gjutjärnskors som kan knytas till Häryds bruk, de är representanter för den första industriellt framställda gravkonsten. En stor andel högresta vårdar från decennierna kring 1900 ger kyrkogården ett dynamiskt uttryck och ett historiskt djup. Flera av dessa besitter konst-, person- och lokalhistoriska värden. Av nationellt intresse är de porträttprydda vårdarna över den riksbekante skulptören "Sven i Rosengård" med far. Många vårdar med titel förmedlar information om Bosebo i gången tid. Av det tidigare vanliga gravskicket med inramade grusgravar återstår endast en i oförändrat skick, varför denna idag endast är av pedagogiskt

intresse. Några tydliga strukturer finns inte i kvarteret, det kulturhistoriska värdet är främst knutet till enskilda vårdar. Ett särskilt högt värde har de handhuggna respektive smidda vårdar från 1700- och 1800-talet, vilka nu har en museal placering. Dessa berättar om den lokala, hantverksmässiga gravkonsten innan industrialismen.

Nya kyrkogården

Allmän karaktär

Västra utvidgningen har en långsmal form och nås via en trappa i linje med tornporten. Trappan har steg av huggen granit och en avsats med råa hållar. Mitt i trappan löper en granitramp. Längs sidorna är smidesräcken. Utvidgningens yta har ännu bara nyttjats i begränsad utsträckning. Längs muren i öster är en rad av kistgravar och längs kortsidorna var sin rad med urngravar.

Gravvårdstyper

Kistgravarna har vårdar från 1971 till idag. De håller en låg profil och har typiskt rektangulär form. Alla är i ljus granit, vanligen grå men även röd. Ytan är hos de flesta polerad. Formspråket är avskalat och enkelt. På urngravarna ligger strama små hållar från 1977 till idag.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Västra utvidgningen från 1968 har en enkel uppbyggnad med låga, enkla vårdar i gräsmatta, vilket avspeglar folkhemmets kollektivistiska kyrkogårdsideal. Detta är en vanlig karaktär på svenska kyrkogårdar.

Kulturhistorisk karakterisering av kyrkogården som helhet

Bosebo kyrkogård har medeltida ursprung. Den relativt lilla kyrkogården fick sin nuvarande rektangulära utsträckning vid utvidgning 1894 och 1968, den senare i väster är klart avskiljbar genom en bibehållen mursträckning och lägre nivå. Kyrkogårdens båda delar inhägnas av kallmurade stödmurar och i norr av en gemensam fogad mur från 1968 med smidesgrindar. Kring gamla delen finns rester av en trädkrans av lönn. Nuvarande kyrka är från 1961 och placerad på kyrkogårdens norra del. Dess traditionella utförande gör att den väl smälter samman med den gamla kyrkogården. Två stenhällsbelagda gångar förbinder kyrkan med grindarna, dessa är de enda gångarna på kyrkogården som i övrigt utgör en sammanhängande gräsmatta.

Gravarna på den gamla delen ligger samlade i ett stort kvarter söder om kyrkan. Det rikt varierade gravvårdsbeståndet spänner över 150 år. Äldsta vårdarna på ursprunglig plats är tre gjutjärnskors, vilka minner om den tidiga industriella gravkonstillverkningen vid bygden järnbruk, i detta fall Häryd. Ett stort antal högresta granitvårdar i olika former från decennierna kring 1900 är vad som skapar kyrkogårdens dynamiska uttryck. Flera av dessa besitter konst-, person- eller lokalhistoriska värden. Särskilt gäller detta de porträttförsedda bautastenarna över den riksbekante skulptören "Sven i Rosengård" med fader. Av det tidigare vanliga gravskicket med inhägnad grusbädd kvarstår idag bara ett exempel, vars värde närmast är pedagogiskt. Denna ofta utslätande utveckling under 1900-talets senare del syns på de flesta av länets kyrkogårdar. Efterkrigstidens låga och enkla vårdtyp bildar en kontrast mot föregående decenniers och speglar ståndssamhällets utjämning under folkhemmet. Detta vanliga gravskick präglar helt den lilla utvidgningen från 1968, vilken ännu inte är fullt utnyttjad. Musealt uppställda finns ett antal handhuggna vårdar från främst 1700-talet jämte tre smideskors från tidigt 1800-tal. Dessa är värdefulla prov på den hantverksmässiga gravkonsten i bygden innan industrialismen. Flera fragment av äldre stenar ligger på kyrkogårdsmuren.

På många av kyrkogårdens äldre vårdar finns titel. Genom dessa förmedlas en bild av det gamla bondesamhället. Kyrkogårdar rymmer information om personer, gårdsnamn och försvunna yrken. På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar och gravrätter ändras. Det är dock viktigt att man i den långsiktiga förvaltningen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och att gravvårdar från olika tider finns representerade.

Att tänka på i förvaltning av kyrkogården:

- Kyrkogården ingår i en samlad kyrkomiljö med intilliggande f.d. skola.
- Kyrkogårdens genom nivåskillnad och murar klart åtskilda äldre och yngre del.
- Murar, smidesgrindar, stenlagda gångar och äldre träd är viktiga delar av kyrkogårdens karaktär.
- Vårdar äldre än 1940 eller med titel bör bevaras på plats. Vårdar äldre än 1850 eller av järn skall finnas med på kyrkans inventarieförteckning.

Referenser

Arkiv

Gislaveds pastorats arkiv.

Jönköpings läns museums arkiv. (JLM)

Länsstyrelsen i Jönköpings arkiv, med kopior ur ATA. (JLST)

Växjö stifts frågelista om kyrkogårdar 1949.

Tryckta källor

Andersson, Bengt. Erik Ihrfors och kyrkorna i Våthult, Båraryd och Bosebo. Gislavedsboken 1991.

Bolmblad, Rune. Kyrkor och kyrkoliv i Bosebo. Gislaved 1965.

Bosebo – vår hembygd. Hyltebruk 1972.

Gravstensinventering på Bosebo kyrkogård. Westbo-Mo forskarförening 2001.

Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Gislaveds kommun. Jönköpings läns museum 1981.

Ny Smålandsbeskrifning. Västbo härad. Växjö 1909.

Rogberg, Samuel. Historisk beskrifning om Småland. Karlskrona 1770.

Svenskt ortnamnslexikon. Uppsala 2003.

Sverige. Geografisk beskrivning. Del IV. Stockholm 1931.

Sveriges bebyggelse. Landsbygden. Jönköpings län IV. Uddevalla 1957.

Tekniska och administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr: 336/05

Beställare: . . . . . Växjö stift

Fastighetsägare: . . . . . Gislaveds kyrkliga samfällighet

Rapportansvarig: . . . . . Robin Gullbrandsson

Foto: . . . . . Robin Gullbrandsson

Län: . . . . . Jönköpings län

Kommun: . . . . . Gislaveds kommun

Socken: . . . . . Bosebo socken

Fastighetsbeteckning: . . . . . Bosebo 1:1 och 1:8

Belägenhet: . . . . . Ekonomiska kartans blad Bosebo
6D 1a 1992

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv